

Gyermekjogok, a rendőri intézkedések tükrében

„A gyerek az öröm, a reménység. Gyöngé testében van valami világi; ártatlan lelkében van valami égi; egész kedves valója olyan nekünk, mint a tavaszi vetés: ígéret és gyönyörűség.” (Gárdonyi Géza)

I. Előszó

Alapjogok és gyermekjogok

Az alapjogok olyan alapvető jogosultságot jelentenek, amelyek mindenkit megilletnek, vagyis ezekkel mindenki rendelkezik, és az államnak önkorlátozó módon ezeket tiszteletben kell tartani és biztosítani kell gyakorlásukat.

A történelmi fejlődés eredményeként vérzivataros forradalmak árán sikerült ki-harcolni az ember veleszületett jogainak elismerését. Az alapjogokat többféle jogi megközelítésben lehet vizsgálni, de egyben minden vélemény megegyezik: az alapjogokat korlátozni csak nagyon kivételes esetben lehet.

Alapjogok az állampolgárok azon jogai, amelyek az állampolgári szabadságot és jogegyenlőséget, valamint az emberszeretet követelményeit hivatottak megvédeni az államhatalom szervezeteinek esetleges túlkapásaival szemben.

A gyermekeket – kevés kivételtől eltekintve – ugyanazok a jogok illetik meg, mint a felnőtteket. Ezek a kivételek az életkorból eredő sajátosságok, melyek a választójoghoz, a munkavállalás jogához kapcsolódnak.

A gyermekjogok vizsgálatakor egy dolgot nem szabad szem elől téveszteni: a gyerekek a jövő felnőtt társadalmának tagjai. Ha az alapvető jogok gyermekkorban sérülnek, olyan időzített bombát helyezünk el a jövő társadalmakban, amelyek rettenetes károkat tudnak okozni. Sok esetben ezek a sérülések olyan deviáns felnőttekké alakítják a gyermekeket, akik embertársaik életére törnek, vagy tömegkatasztrófák előidézésével próbálnak szabadulni a bennük kialakult kényszerképzetek világából.

Ezért különösen nagy felelősség terheli a szülőket, pedagógusokat, a hatóságokat és minden olyan személyt, aki hivatásból vagy magánszorgalomból gyermekekkel kerül kapcsolatba.

A szakirodalom széleskörűen tárgyalja a gyermekek családban elfoglalt helyét, szerepét, az iskolai oktatásban való részvételét, a gyermekmunkát mint a kizsákmányolás egyik eszközét, valamint a gyermekprostitúciót egyaránt. Ezek a területek komoly kutatások eredményeként oly mértékben feltérképezettek, hogy szinten tartásuk és a szükséges beavatkozások képesek biztosítani a gyermekjogok eredményes gyakorlásának védelmét.¹

Jelen dolgozat egy eddig nem kutatott területen kíván vizsgálatot folytatni a Független Rendészeti Panasztestület (a továbbiakban: Testület) közel 4 éves gyakorlatából és tapasztalataiból merítve, nevezetesen a rendőri intézkedések gyermekek jogait érintő vagy sértő hatásai tekintetében. Ezen témakörön belül célszerűnek tűnt elhatárolni a felnőttekkel szembeni intézkedés során történő gyermeki alapjogsérelmeket, a gyermekekkel szembeni alapjogsérelmek, illetve a várandós kismamákkal és így a magzattal szembeni alapjogsérelmek vizsgálatát.

A nemzetközi és a hazai jogi szabályozás ismertetését követően ezen jogesetek ismertetésével kívánjuk felhívni a figyelmet a rendőri szervek intézkedési tevékenysége során szem előtt tartandó alapjogi sérelmek okozásának eshetőségére.

II. A gyermekjogok nemzetközi jogi szabályozása

Mint arról a bevezetőben szóltunk, a gyermekeket – kevés kivételtől eltekintve – megilletik mindazok az emberi jogok, amelyek a felnőtteket, hiszen a gyermek: ember. A gyermekek sajátos helyzete azonban olyan sajátos jogok biztosítását is megköveteli, amelyek speciálisan csak a gyerekekre vonatkoznak, ezért fokozott védelmet igényelnek.

*Genfi Deklaráció 1924.*²

1924-ben egy magánszervezet, „A gyermekek megsegítésére létrehozott nemzetközi Unió” kezdeményezte a Nemzetek Szövetsége közgyűlésén a gyermekek helyzetére vonatkozó deklaráció előterjesztését. Ebben az évben a Nemzetek Szövetsége

¹ RÓZSÁS ESZTER: *Gyermekjogok. Dialóg Campus*, Pécs 2011. 208. o.

² Elfogadva és kinyilvánítva a Közgyűlés 1948. december 10. napján kelt 217 A (III) sz. határozata által.

elfogadta a Genfi Deklarációként emlegetett dokumentumot, amely elsőként fogalmazta meg a gyermekek védelmére vonatkozó általános igényt és az ehhez szorosan kapcsolódó állami, társadalmi feladatokat.

UNICEF, az ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete) Gyermekalapja³

Az ENSZ Közgyűlésének megbízásából 1946 óta a gyermekek jogai védelmében tevékenykedik, közreműködik a gyermekek alapvető igényeinek kielégítésében, valamint képességeik kielégítéséhez szükséges lehetőségek megteremtésében.

Az UNICEF a világ legnagyobb gyermekvédelmi szervezete. Magyarországon 1971 óta működik az UNICEF Magyar Bizottsága, mely 2011. július óta alapítványi formában végzi munkáját.

Nyilatkozat a gyermek jogairól 1959.⁴

Az ENSZ 1959-ben elfogadott gyermeki jogokra vonatkozó deklarációja is a Genfi Deklarációra hivatkozik vissza preambulumban. Az 1959. évi deklaráció, mely valójában csupán ajánlás, még nem szabályozta teljeskörűen a gyermekek speciális védelmével kapcsolatos kérdéseket és nem szabhatott az államokra konkrét kötelezettségeket ezekre nézve, jelentősége mégis az, hogy előrevetítette a gyermekjogokat átfogóan szabályozó egyezmény kidolgozásának igényét.

A deklarációt (Nyilatkozat a gyermek jogairól) az ENSZ-közgyűlés 1959. november 20-án fogadta el. Ebben néhány konkrét jogot is megfogalmaztak, így például a névhez, az állampolgársághoz, vagy az ingyenes alapfokú oktatáshoz való jogot, 5. számú elvként pedig rögzítik, hogy „*A fizikailag, szellemileg vagy társadalmilag hátrányos helyzetben levő gyermeknek a helyzete által megkívánt különleges kezelést, oktatást és gondoskodást kell biztosítani.*”.

ENSZ Egyezségokmányok 1966.

A gazdasági, szociális és kulturális jogokról, illetve a polgári és politikai jogokról 1966-ban elfogadott Egyezségokmányokkal jöttek létre az első átfogó emberi jogi szerződések. Ezen dokumentumok a gyermekjogokkal kapcsolatban tartalmazzák a gyermek jogát arra, hogy a család, a társadalom és az állam megvédje; a névhez és

³ Alapvető tények az ENSZ-ről, 49. oldal

⁴ Hazánk 1999. március 19-én csatlakozott az egyezményhez.

állampolgársághoz való jogát; a diszkrimináció tilalmát; valamint a gyermek védelmét a szülők házasságának felbomlása esetén.

Egyezmény a Gyermekek Jogairól 1989.

Az egyezmény célja, hogy a gyermekjogokat összefoglalja, és hogy aktív szerepvállalásra készítse az államokat a gyermekek jólétének biztosítása érdekében.

1989. november 20-án, 30 évvel a Gyermek jogairól szóló nyilatkozat elfogadása után, az ENSZ Közgyűlése elfogadta az egyezményt, melyet 1990. január 26-án, az aláírás megnyitásának napján már 61 ország aláírt. Rendkívül gyorsan, 1990. szeptember 2-án, egy hónappal a huszadik ratifikáció után hatályba lépett és a világ majd minden országa ratifikálta. (Az USA és Szomália kivételével.) Hazánk az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki. Az Egyezmény I. rész 1. cikke kimondja, hogy „*az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban elérte*”.

A Gyermek Jogairól szóló egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyvei

Két jegyzőkönyv született, mellyel pontosították az Egyezmény rendelkezéseit és szabályozták a gyermekek fegyveres konfliktusokban való részvételét, illetve megtiltották a gyermekkereskedelmet, a gyermekprostitúciót és a gyermekpornográfiát.

A jegyzőkönyveket az Országgyűlés 2009 decemberében erősítette meg.

Európai Szociális Karta, Torino⁵

A Karta I. rész 7. pontja kiemeli, hogy „*A gyermekeknek és a fiataloknak különleges védelemre van joguk azokkal a fizikai és morális veszélyekkel szemben, amelyeknek ki vannak téve.*”⁶

A Karta 7. cikke taglalja a gyermekek és fiatalok védelemhez való jogát, amely a munkaviszonyra, a munkaidőre, az éjszakai munkára, a szabadságra, a rendszeres orvosi vizsgálatra, illetve a fizikai és morális védelemre vonatkozik.

⁵ Beiktatta az Európai Szociális Karta kihirdetéséről szóló 1999. évi C. törvény.

⁶ Európai Szociális Karta, 1961. október 18. (I. rész 7. pont)

*Hágai Egyezmény*⁷

Egyezmény a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról.

*Az Európai Unió Alapjogi Chartája*⁸

A társadalmi változások, a társadalmi haladás, valamint a tudományos és technológiai fejlődés szükségessé tette az alapvető jogok megerősítését és ezen jogoknak egy chartában történő kinyilvánítását.

A Charta 24. cikke rögzíti a gyermekek jogait. A 21. bekezdés leszögezi, hogy „*A hatóságok és a magánintézmények gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek mindenképp főt álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie.*”

III. Hazai szabályozás

Gyermekjogok az Alaptörvényben, visszatekintés az Alkotmányra

Az Alaptörvény Nemzeti hitvallást követő Alapvetés részének – amely Magyarországra mint államra vonatkozó alapvető rendelkezéseket, az alapértékeket és alkotmányos alapelveket, államcélokat, valamint az Alaptörvényre és az egyéb jogszabályokra vonatkozó alapvető rendelkezéseket tartalmazza – L) cikke deklarálja, hogy „Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját”. A cikk (2) bekezdése szerint „Magyarország támogatja a gyermekvállalást”, valamint (3) bekezdése rögzíti, hogy sarkalatos törvény szabályozza a családok védelmét. Szükséges visszautalni arra, hogy a 2011. december 31-éig hatályban levő, a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX.

⁷ A szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló egyezményt 1996. október 19-én kötötték meg Hágában. Beiktatta a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 2005. évi CXL. törvény.

⁸ Az Európai Unió Alapjogi Chartáját 2000. december 7-én a nizzai csúcstalálkozón írták alá.

törvény (a továbbiakban: Alkotmány) szintén rögzítette a házasság és család Magyar Köztársaság általi védelmét (15. §), illetőleg a 16. § külön kiemelte: „a Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit”.

Az Alaptörvény kifejezetten a gyermekek számára garantált alapjogokat a második, az alapvető jogokról és kötelezettségekről rendelkező Szabadság és felelősség című részben részletezi. A XV. cikk (5) bekezdése szerint: „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” Látható, hogy az Alaptörvény amellett, hogy a hivatkozott cikk további bekezdéseiben az általános jogegyenlőségi szabályt és a megkülönböztetés általános tilalmát határozza meg, külön védelemre szoruló csoportként emeli ki mások mellett a gyermekeket, biztosítva ezáltal számukra a különleges gondoskodást és annak szükségességét.

Ezt követően a XVI. cikk további szintén közvetlenül a gyermekeket illető alapvető jogokról rendelkezik. Az (1) bekezdés szerint: „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” A rendelkezés az Alkotmány 67. § (1) bekezdését „váltja fel”, amely kimondta: „A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.” Ezen védelmet és gondoskodást a család, másrészt az állam és az egész társadalom köteles biztosítani. Az Alkotmánybíróság az Alkotmány ezen passzusát illetően kimondta, hogy az állam szerepe a gyermekek védelmében és a róluk való gondoskodásban az, hogy meghatározza a gyermekek alapvető jogai érvényesítésének garanciáit, létrehozza és működtesse a gyermekek védelmét biztosító intézményrendszert⁹.

Itt kell rámutatni arra, hogy jelen dolgozat témáját illetően az állam oldalán az ország rendje felett őrködő szervezet, azaz a rendőrség tevékenysége meghatározó. A rendőrség akkor, amikor intézkedést foganatosít akár egy kiskorú személlyel szemben, akár pedig egy kiskorú személy jelenlétében, köteles az állam megtestesítőjeként érvényre juttatni az Alaptörvényben és az egyéb jogszabályokban foglalt, gyermekeket megillető garanciákat. Köteles oly módon eljárni, hogy a némileg mindenkivel szemben kiszolgáltatott helyzetben levő gyermeknek a legkevésbé okozzon hátrányt. Ki kell ugyanakkor jelenteni azt, még ha a rendőrség az alapvető jogok tiszteletben tartásával és a gyermek védelmében is jár el, még egy olyan rendőri intézkedés is, amelynek a gyermek nem közvetlen, hanem „csak” közvetett érintettje, felmérhetetlen károkat okozhat a gyermek lelkében, és negatívan befolyásolhatja személyisége (testi, szellemi, erkölcsi) fejlődését.

⁹ 434/E/2000 AB határozat

Az Alaptörvény XVI. cikkének további bekezdései – az Alkotmányhoz¹⁰ hasonlóan – egyrésztől jogosultsággként fogalmazzák meg a szülők számára a neveltetés megválasztását, másrésztől kötelezettséggként írják elő a kiskorú gyermek feletti gondoskodást, ami magában foglalja a tanítást is: „(2) A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést. (3) A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük tanítását.” Az Alaptörvény a nagykorú gyermek számára előírja a rászoruló szülőkről való gondoskodást. Mind az Alaptörvény, mind az Alkotmány külön rendelkezik a művelődéshez való jogról, amely jog minden magyar állampolgárt megillet, valamint kiemeli egyéb mellett a gyermekek megfelelő fejlődését biztosító kötelező alapfokú oktatást.¹¹

Az Alaptörvény ugyanezen részének II. cikke szerint: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” A passzus második mondatának második fordulata egy jelentős újítást tartalmaz az Alkotmányhoz képest azzal, hogy kimondja: a magzatot fogantatástól kezdve védelem illeti meg. Az „új” rendelkezés érvényesülése és érvényesítése a rendőri intézkedések vonatkozásában akkor fog előtérbe kerülni, amikor a rendőri intézkedés fogantatására egy várandós nővel szemben kerül sor.

A gyermekek alapjog-gyakorlásával összefüggésben az Alkotmánybíróság álláspontjáról kell megemlékezni, amelyet még az Alkotmány egyes rendelkezéseinek értelmezésével összefüggésben fogalmazott meg: az Alkotmány szerint az emberi jogok „mindenkit” megilletnek, az állampolgári jogok értelemszerűen a magyar állampolgárokat, egyes jogoknál az Alkotmány maga határozza meg a sajátos jogosulti kört (menedékjog, választójog). Az Alkotmány nem él következetesen az alapjogi jogképesség és az alapjog gyakorlásához való jog megkülönböztetésével. (A választójognak elvileg az utóbbi körbe tartozó korlátait a 70. §-a választójogból való kizárásként, vagyis a jogképesség hiányaként határozza meg.) Az alapjog-gya-

¹⁰ Az Alkotmány 67. § (2) bekezdése szerint: „A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.” Alkotmány 70/J. §: A Magyar Köztársaságban a szülők, gondviselők kötelesek kiskorú gyermekük tanításáról gondoskodni.

¹¹ Alaptörvény XI. cikk: (1) Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. (2) Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Alkotmány 70/F. §: A Magyar Köztársaság ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, képességei alapján mindenki számára hozzáférhető közép- és felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósítja meg.

korlás feltételeit azonban a törvények egyes személyi körökre nézve megállapíthatják. A gyermeket megilletik az alapjogok. Az Alkotmány kifejezetten csak a választójogból zárja ki a gyermekeket. A gyermek az alapjogokat – mint mindenki más is – azokkal a feltételekkel gyakorolhatja, amelyeket az egyes jogterületek számára előírnak. Az ilyen korlátozások viszont alkotmányossági vizsgálat tárgyai lehetnek. Ahol a törvények nem szabályozzák a kis- és fiatalkorúak joggyakorlását, az Alkotmány alapján esetről esetre kell meghatározni, hogy a gyermek mely alapjogot, milyen vonatkozásban gyakorolhat maga, illetve, hogy ki gyakorolja nevében és érdekében, illetve, hogy gyermek voltára és a 67. §-ra tekintettel az alapjog gyakorlásának egyes területeiről nem zárható-e ki teljesen. A gyermek alapjog-gyakorlásának – s ezen belül a személyes joggyakorlásnak – lehetősége a joggyakorlás következményeit átfogó döntési képesség kibontakozásával együtt, a növekvő korral egyre szélesebb lesz.¹²

A gyermekekre vonatkozó egyes rendelkezéseket tartalmaz – más jogszabályok mellett – a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképességre, illetve cselekvőképtelenségre vonatkozó szabályok), a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (gyermekkor mint büntethetőséget kizáró ok; fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések), illetőleg a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény (munkaviszony alanyával kapcsolatos előírások, vagy a fiatal munkavállalóra vonatkozó eltérő rendelkezések). Közvetlenül a gyermekek jogait rögzítő tételeket tartalmaz a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyermekvédelmi törvény), valamint a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.)

Gyermekjogok a Gyermekvédelmi törvényben

Jogszabály preambuluma kimondja, hogy az Országgyűlés a jövő nemzedékért érzett felelősségtől vezérelve a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben, továbbá az Alaptörvényben meghatározott gyermeki jogok érvényre juttatása érdekében, a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvénnyel, valamint a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvénnyel összhangban megalkotja a Gyermekvédelmi törvényt.

¹² 21/1996. (V. 17.) AB határozat

„E törvény célja, hogy megállapítsa azokat az alapvető szabályokat, amelyek szerint az állam, a helyi önkormányzatok és a gyermekek védelmét ellátó természetes és jogi személyek, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezetek meghatározott ellátásokkal és intézkedésekkel segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői kötelességek teljesítéséhez, illetve gondoskodjanak a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről.” (1. §) E célok elérése érdekében a Gyermekvédelmi törvény meghatározza a gyermekek alapvető jogait és e jogok érvényesítésének garanciáit, a gyermekek védelmének rendszerét, alapvető szabályait. Tekintettel a jelen dolgozat témájára, a törvényben foglalt jogok közül példálózó jelleggel a következőket emeljük ki: családban nevelkedés joga, helyettesítő védelemhez való jog, kapcsolattartás joga; művelődéshez való jog; fokozott védelemhez való jog a káros környezeti és társadalmi hatások ellen; emberi méltósághoz való jog és védelem a bántalmazással szemben; szabad véleménynyilvánítás joga; jogérvényesítés és panaszjog.

A törvény a jogok meghatározásán túl kötelezettségeket is rögzít a gyermek számára, illetve biztosítja a szülők jogait és számunkra is kötelezettségeket támaszt – elsősorban a gyermekek jogainak érvényesülése érdekében (együttműködési kötelezettség, emberi méltóság tiszteletben tartása stb.).

Családjogi törvény

A Csjt. szabályozza a névviseléshez való jogot, a kiskorú gyermekek tartását, a szülői felügyeletet (mind jogok, mind pedig kötelezettségek meghatározásával) és a kapcsolattartás jogát.

A gyermekjogokkal, gyermekvédelemmel összefüggésben számtalan aspektus vethető fel és vizsgálható, úgymint a gyermekek jogai az oktatásban, a beteg gyermekek jogai, gyermekeket, valamint a fiatalokúakat megillető garanciák a büntetőeljárásban vagy a munkaviszonyban, de távolabb menve a gyermekek helyzete családon belüli erőszak esetén stb. E dolgozat témája a gyermekjogok érvényesülésének kérdését egy igen specifikus területen, a rendőri intézkedések, a rendőrségi eljárások terén kívánja bemutatni, ezért szükségeltetik a szűkebb jogi környezet – azaz a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.), valamint a rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendeletet (a továbbiakban: Szolgálati Szabályzat) kapcsolódó, meglehetősen szűkös rendelkezéseinek ismertetése.

A rendőrségi törvény gyermekek jogait érintő rendelkezései

Az Rtv. 18. § (1) bekezdése szerint az előállítás alkalmával az előállított személyt megilleti a hozzátartozó vagy más személy értesítésének a joga, amely jog elsősorban – feltéve, hogy az nem veszélyezteti az intézkedés célját, illetőleg amennyiben a fogvatartott abban a helyzetben van, hogy ezen joggal élni is tud – az érintettet személyesen illet meg. E bekezdés harmadik mondata tartalmaz külön rendelkezést a fiatalkorú fogvatartottakra nézve: „ha a fogvatartott fiatalkorú vagy gondnokság alá helyezett, haladéktalanul értesíteni kell törvényes képviselőjét vagy gondnokát”. Azaz fiatalkorú esetén a rendőrség oldalán kötelezettségként jelenik meg a törvényes képviselő haladéktalan értesítése.

További, speciális előírást a műszeres ellenőrzés esetére az Rtv. 41. §-a rögzít: „A rendőrség a büntetőeljárásban vagy körözött személy felkutatásakor az ügyben érintettet, ha előzetesen írásban hozzájárul, illetve gyermekkorú vagy fiatalkorú esetében törvényes képviselőjének írásos hozzájárulásával, műszeres (poligráfos) vizsgálat alkalmazásával is ellenőrizheti. Fiatalkorú gyanúsított esetében a műszeres (poligráfos) vizsgálatot alkalmazni nem lehet.”

A kényszerítő eszközökre vonatkozó közös rendelkezések között a 61. § (2) bekezdése fontos tilalmat fogalmaz meg. Eszerint nem alkalmazható a testi kényszer és a bilincs kivételével kényszerítő eszköz – a jogos védelem esetét kivéve – a láthatóan terhes nővel és a gyermekkorúval szemben.

A Szolgálati Szabályzat vonatkozó előírásai

A Szolgálati Szabályzat 15. § (1)–(2) bekezdése a gondoskodásra szoruló személyek és az őrizenlően maradó vagyontárgyak megóvására ír elő ideiglenes intézkedést. Amennyiben egy személyt az Rtv. meghatározott rendelkezései alapján (előállítás, elővezetés, biztonsági intézkedés)¹³ lakásból szállítanak el, a hátramaradt betegről, magatehetetlen személyről, gyermekről történő gondoskodás érdekében a rendőr intézkedik. Ha a helyszíni ellátásuk nem oldható meg, kórházba, intézetbe utalásukról kell gondoskodni, valamint karitatív szervezetet is fel lehet kérni ellátásukra.

Az elfogásra és előállításra vonatkozó részletszabályok között a rendelet 29. § (2) bekezdésében az értesítésre vonatkozóan speciális rendelkezéseket rögzít, kiegészítve ezáltal a fentebb már ismertetett Rtv. 18. §-át. Eszerint a szülői felügyelet vagy gyámság alól magát engedély nélkül kivonó személy vagy a bentlakásos gyer-

¹³ Rtv. 33–34. §, Rtv. 37. § b)–c)

mekvédelmi intézményből engedély nélkül távozó személy előállításáról értesíteni kell a felügyelet gyakorlására jogosultat, a hatáskörébe tartozó intézkedés megtételének felmerülése esetén a gyámhatóságot is. Az okok és körülmények tisztázása után a fogvatartott személyt át kell adni a felügyelet gyakorlására jogosultnak. A fogvatartottak elhelyezésével összefüggő előírás pedig kizárja a gyermekkorú személy előállító egységben való elhelyezését (tudniillik főszabály szerint a fogvatartott elhelyezésére előállító egységben kerül sor), ami alól kivételt csak az jelent, ha a gyermekkorú személy harmadik országbeli állampolgárok által gyakorolt szülői felügyeleti jog alatt áll és velük együtt előállított eltartott.¹⁴ Ezen túlmenően pedig további, a fiatakorúkat érintő kötelezettséget határoz meg a Szolgálati Szabályzat 31. § (9) bekezdése, amely az előállító helyiségben elhelyezett személyek elkülönítési szempontjait szabja meg, meghatározva mások mellett azt, hogy gondoskodni kell a felnőttkorúak és a fiatakorúak elkülönítéséről.

Mint látható, a rendőri intézkedésekre vonatkozó szabályozásban a gyermekjogokat és a fiatakorúakat illető garanciákat meglehetősen szűkösen tartalmazzák a fenti jogszabályok.

A nemzetközi és a hazai jogszabályi környezet bemutatása után a Független Rendészeti Panasztestület tapasztalatainak keresztül szükséges rámutatni – néhány eset bemutatása, illetve statisztikai adatok révén – arra, hogy az oly távolinak és speciálisnak tűnő kontextus valójában igen gyakran előforduló problémát rejt.

IV. Jogesetek

Panasz előterjesztésének kérdése

Elsőként a rendőri intézkedéssel szembeni panasztétel lehetőségét és az előterjesztésre jogosult személyi kör kérdését kell tisztázni. Az Rtv. 92. § (1) bekezdése szerint, akinek az Rtv. törvény IV., V. és VI. fejezetében meghatározott kötelezettség megsértése, a rendőri intézkedés, annak elmulasztása, a kényszerítő eszköz alkalmazása (e fejezet alkalmazásában a továbbiakban együtt: intézkedés) alapvető jogát sértette, választása szerint panasszal fordulhat az intézkedést fogatosító rendőri szervhez, vagy kérheti, hogy panaszát az országos rendőrfőkapitány, valamint a főigazgatók a Testület által lefolytatott vizsgálatot követően bírálják el. Tehát a Testület hatáskörére irányadó szabályozás szerint annak a kérelme alapján járhat el a Testület, akinek a rendőri intézkedés vagy mulasztás a jogát vagy jogos érdekét érintette.

¹⁴ Szolgálati Szabályzat 31. § (1)

Ugyanezen törvényhely (3) bekezdése a kiskorú személyeket illetően annyit rögzít, hogy a Testület előtti eljárásban a cselekvőképtelen személy helyett törvényes képviselője jár el, korlátozottan cselekvőképes személy helyett törvényes képviselője vagy meghatalmazottja is eljárhat. Tehát a cselekvőképtelen személy nevében kizárólag a törvényes képviselő járhat el, ugyanakkor nem ilyen egyértelmű a megfogalmazás a korlátozottan cselekvőképes személyek esetében („korlátozottan cselekvőképes személy helyett törvényes képviselője vagy meghatalmazottja is eljárhat”).

A Testületnek az 59/2009. (III. 11.) számú állásfoglalásában elsőként abban kellett állást foglalnia, hogy az intézkedés és a panaszelőterjesztés időpontjában 16. életévét betöltött – azaz a Ptk. rendelkezései értelmében korlátozottan cselekvőképes¹⁵ – panaszos beadványát joghatályos és érdemi vizsgálatra alkalmas panaszként befogadja-e.

A Testület az Rtv. 93. § (3) bekezdése kapcsán leszögezte, hogy a nyelvtani értelmezésből nem egyértelmű, hogy a rendelkezés értelmében korlátozottan cselekvőképes panaszos esetében mind a panaszos, mind pedig a panaszos törvényes képviselője vagy meghatalmazottja is eljárhat, vagy pedig a kérdéses szabály arra utal, hogy a korlátozottan cselekvőképes panaszos helyett vagy a törvényes képviselő, vagy a meghatalmazott jár el. Mivel a rendelkezés nyelvtanilag nem egyértelmű, a Testület analóg módon vette figyelembe a Ptk. szabályait.

A Ptk. 12/A. §-ának (2) bekezdése szerint a „korlátozottan cselekvőképes kiskorú nyilatkozatának érvényességéhez – ha jogszabály kivételt nem tesz – törvényes képviselőjének beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása szükséges”. Ugyanezen jogszabály 85. §-ának (1) bekezdése ugyanakkor azon kivételt is rögzíti, hogy a „személyhez fűződő jogokat [...] csak személyesen lehet érvényesíteni”, továbbá, hogy a „korlátozottan cselekvőképes személy a személyhez fűződő jogai védelmében maga is felléphet”.

A fenti rendelkezések értelmezését követően a Testület arra jutott, hogy mivel a panasz eljárás keretében vizsgálandó alkotmányos alapjogok egyúttal a Ptk. szerinti személyhez fűződő jogokat is jelentenek, a Ptk. 85. §-a által tett kivétel alapján nincs akadálya annak, hogy egy korlátozottan cselekvőképes személy által előterjesztett panaszt a Testület kivizsgáljon, arra állásfoglalást alapítson. Fentiek alapján a Testület a panaszos panaszát hiánypótlásra felhívás nélkül elfogadta.

¹⁵ Ptk. 12. § 1. mondata: Kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött. Ptk. 12/A. § (1): Korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét már betöltötte és nem cselekvőképtelen.

Rendőri intézkedésben közvetlenül érintett kiskorú

2008 őszén ismeretlen személy bejelentést tett, miszerint 3 fiatal gördeszkázik a téren és felhívására nem fejezték be szórakozásukat, és szerinte a díszburkolatot is megrongálják. Tekintettel arra, hogy a kerületben több alkalommal is volt már állampolgári bejelentés a gördeszkázókkal kapcsolatban, az ügyelet rendőrfőnököt küldött a helyszínre. A járőrök a három fiattal közölték, hogy a hely nem gördeszkázásra lett kialakítva, figyelmeztették őket, majd személyazonosságuk megállapítása végett igazoltatásba kezdtek. Két fiatal igazolta magát a náluk lévő okmányokkal, de a harmadiknál (a panaszosnál) nem volt igazolásra alkalmas okirat, ezért a rendőrök előállították a kerületi rendőrkapitányságra. A panaszos előállítása 25 percig tartott, az általa bediktált adatok egyeztek a nyilvántartásban rögzített adatokkal.

Bár a Testület a vizsgált ügyben alapjogot sértő intézkedést nem tartott megállapíthatónak, az ügy mégis elgondolkodtató. Miért kellett egy 15 éves fiatalembert előállítani, amikor adóvevővel vagy telefonon meg lehetett volna kérdezni a rendőrkapitányság ügyeletesét, hogy a panaszos által bementett adatok valósak-e.¹⁶

A 253/2009 (IX. 9.) sz. állásfoglalás alapjául szolgáló beadványban a panaszos előadta, hogy a rendőrök a 17 éves fiát garázdaság vétségének alapos gyanúja miatt a lakásukról előállították. Az előállításakor fia egyedül tartózkodott a lakásban, ahová a rendőrfőnök becsengetett, majd igazoltatta, és közölte vele, hogy elő fogja állítani. A rendőrök az előállítás során kérdezték a fiát, hogy fogyaszt-e kábítószer vagy ilyen hatású cigarettát. A panaszos szerint az eljárás és a kérdések tartalma alkalmas volt arra, hogy fiában félelmet keltsen. A panaszos szerint azt is megkérdezték a fiától, hogy elgondolkozott-e azon, amit tett, és gondolkodást segítő pofont ajánlottak neki, de tettlegesség nem történt. A panaszt, tekintettel arra, hogy bűncselekményt követett el a panaszos fia, a Testület hatáskör hiányában elutasította.

Érdemi vizsgálat nélkül kellett szintén elutasítania a Testületnek azt a panaszt is, amely szerint egy külföldi házaspár és 4 éves kislány érkezett Budapestre repülővel, amikor a biztonsági ellenőrzésnél a jelzőkészülék a kislánynál bejelzett. Háromszor is átment a kapun, de minden alkalommal jelzett a berendezés, ezért a biztonsági szolgálat dolgozói arra kérték az édesanyát, hogy vetköztesse le a kislányt. A kislány fázott és sírni kezdett, de csak 10 perc múltán engedték felöltöztetni. A panaszos szerint a kislánynak azóta is nagy megrázkódtatást okoz, ha egy üzletben biztonsági őrt lát, és repülőre sem szívesen ülne, mert fél. A panasz elkészült, ezért a Testület érdemben nem folytatott vizsgálatot az ügyben.¹⁷

¹⁶ 143/2008 (XI. 26.) sz. állásfoglalás

¹⁷ 12/2009 (I. 21.) sz. állásfoglalás

A 143/2009 (V. 27.) sz. állásfoglalás alapául szolgáló esetben a panaszos és öccse szórakozni mentek egy diszkóba. Az este folyamán rendőrök jelentek meg a szórakozóhelyen és sok fiatal hazaküldtek. Így járt a panaszos és testvére is, amikor az egyik rendőr az asztalukhoz lépett és „irány hazafele” felszólítással elküldte őket. Ezt a panaszos nem értette, hiszen még nem is igazoltatta a rendőr, akkor honnan tudta, hogy hány éves. Kiment a diszkó épületéből, és ekkor látta, hogy a rendőrök az öccsét igazoltatják, de nem volt nála igazolvány. Felszólították, hogy diktálja be az adatait, de 17 évesnek vallotta magát, holott csak 15 éves volt. Több adatra is kíváncsi volt az igazoltató rendőr, és mivel rendes választ nem kapott, egy alkalommal arcul ütötte a panaszost, amit látott az öccse és annak egyik barátja is. Kifogásolta továbbá a panaszos azt is, hogy a rendőr minősíthetetlen hangnemben beszélt vele. Az ügyben a Testület, mivel alapjogot sértő intézkedést nem tartott megállapíthatónak, állásfoglalásával együtt a panaszt áttette az intézkedést fogantató rendőri szerv vezetőjéhez.

A 363/2010. (VII. 7.) sz. állásfoglalásában az Rtv. 32. § érvényesítésének jogszerűségét az Rtv. 2. §-ában foglalt rendelkezéssel szoros összefüggésben vonta vizsgálatai körébe a Testület. Az ügy kapcsán az Rtv. lőfegyverhasználattal kapcsolatos rendelkezéseit is értékelte. A panaszos előadta beadványában, hogy egy hajnali órában arra ébredt, hogy valaki a redőnyét zörgeti, majd mire a bejárati ajtóhoz ért, már két rendőr kopogtatott az ajtón. Miután a panaszos beengedte a rendőröket, elkezdték átkutatni a lakást. A panaszos hatéves kislánya mindeközben kijött az egyik szobából, és ahogy ezt a zajt az egyik rendőr meghallotta, rögtön a pisztolytartójához nyúlt. Később, amikor a panaszos bement gyermekéhez a szobába, azt látta, hogy a két rendőr „faggatja” a kislányt arról, hogy mikor látta utoljára édesapját, illetve a körözés alatt álló személy hollétéről is kérdezték őt.

A Rtv. 32. §-a szerint, ha jogszabály másként nem rendelkezik, az, akitől a rendőr felvilágosítást kér, az általa ismert tényekkel, adatokkal kapcsolatos válaszadást nem tagadhatja meg. Bár a hivatkozott jogszabályhely nem tartalmaz speciális rendelkezést a gyermekekkel kapcsolatos eljárásról, a Testület szerint egyértelműen levezethető, hogy egy hatéves gyermeknek jogszerűen nem tehető fel olyan kérdés, amelynek megválaszolása a szülőjére nézve hátrányos következményekkel járhat. A Testület az Rtv. indokolását is alapul vette álláspontja kialakításakor, ami kimondja: „a kért köteles a rendőr kérdéseire válaszolni. E kötelezettség nem korlátlan, külön jogszabályokban meghatározott esetekben – titokvédelmi előírások, vallo-mástétel alóli mentesség stb. – a felvilágosítás megtagadható.”

A Testület a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt, Magyarország vonatkozásában az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett egyez-

mény 3. cikkére¹⁸ figyelemmel, és megvizsgálva a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény tanúvallomás tételére vonatkozó rendelkezéseit – amely, szemben az Rtv.-vel, többszintű védelmet biztosít a kiskorú személyeknek –, arra a megállapításra jutott, hogy a panaszos kiskorú gyermekét az apja hollétéről kérdező rendőr eljárása az Rtv. 32. § (1) bekezdésébe ütközött és sértette a panaszos gyermekének tisztessége eljáráshoz való jogát.

A panaszos azon sérelme kapcsán, hogy az egyik intézkedő rendőr a pisztolytáskájához nyúlt a gyermeke közeledése hallatán, a Testület a következőképpen foglalt állást. Az Rtv. 53. §-a kimondja, hogy lőfegyverhasználatnak csak a szándékosan, személyre leadott lövés minősül, ezért az eljáró rendőr pisztolytartóhoz nyúlása – tekintve, hogy lövésre nem került sor – nem minősül lőfegyverhasználatnak. A Testület megjegyezte azonban, hogy a rendőr azon mozdulatát, amely legfeljebb egy jövőbeni esetleges lőfegyverhasználat előkészítésének tekinthető, a panaszos okkal érezte fenyegetőnek, különös tekintettel arra, hogy a rendőrökkel ellentétben a panaszos tudta, kiskorú gyermeke tartózkodik a szomszédos szobában. Figyelembe véve azonban az intézkedés célját, körülményeit, valamint azt, hogy a rendőr a lőfegyvert nem vette elő, nem helyezte tűzkész állapotba, és amint látta, hogy nem fenyegeti támadás, a kezét a pisztolytáskától is elvette, a Testület úgy ítélte meg, hogy a panaszos és gyermeke oldalán alapjogsérelem nem következett be.

A Testület ugyanakkor összességében úgy ítélte meg, hogy azon jogsértés súlya, amelyet a rendőrség a kérdések feltevésével a panaszos hatéves kislányának okozott, kellően súlyos ahhoz, hogy állásfoglalását az országos főkapitánynak megküldje. Az országos rendőrfőkapitány határozatával¹⁹ a panaszt elutasította, és a hatéves kislánynak feltett kérdések vonatkozásában megállapította, hogy a rendőr egyszer tett csak fel kérdést a gyermeknek – amely felvilágosításkérésnek minősült az Rtv. 32. §-a alapján –, és miután ő nem felelt, azt nem ismételte meg. Az országos rendőrfőkapitány megítélése szerint „a rendőr a hatályos jogszabályoknak megfelelően járt el akkor, amikor a bűnüldözési érdeket szem előtt tartva a helyszínen tartózkodóknak kérdéseket tett fel”, illetve nem tette jogszerűtlenné a felvilágosításkérést az a körülmény, hogy akihez a kérdést intézték, a nyilatkozattételre egyéb okok alapján nem kötelezhető, és egyébként egy esetleges későbbi eljárás során a vallomástételt megtagadhatja.

Hasonló esetet vizsgált a Testület a 484/2010. (XII. 1.) sz. állásfoglalásában, amelynek alapjául szolgáló panasz tényállása szerint a panaszos otthona pincéjében

¹⁸ 3. cikk 1. A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.

¹⁹ 29000/105/1512/9/2009. RP.

egy munka előkészítésén dolgozott, amikor lánya álmából rémülten ébredve ment le hozzá, és kérte, hogy azonnal menjen fel, mert két nyomozó keresi. A rendőrök közölték, a feleségének másnap a rendőrségen kell megjelenie tanúkihallgatás céljából. Miután a rendőrök elmentek, a panaszos gyermekei elmondták: a rendőrök becsöngettek, de azt nem hallotta meg senki, mert a lány aludt, a fiú pedig az emeleten volt. Mivel a kapu nyitva volt, a rendőrök azon bementek, majd a nyitott bejárati ajtón kopogtak, szölongatták őket, amit kicsivel később a fiú meghallott és kiment az előszobáig. Ekkor az egyik nyomozó kéretlenül belépett a lakásba, és a 13 éves gyereket kérdegetni kezdte telefonszámokról, a gyerek nevééről, életkoráról, hogy hol az anyja stb., és felírták az adatait. A Testület más jogsértések megállapítása mellett úgy találta – hivatkozással a fent ismertetett ügyre is –, hogy a rendőrség megsértette a panaszos kiskorú gyermekének tisztességes eljáráshoz fűződő jogát, amikor édesanyja hollétéről tett fel kérdéseket neki. A panaszt az országos rendőrfőkapitány határozatában elutasította.²⁰

Egy másik esetben a panaszos azért fordult a Testülethez, mert a rendőrök megjelentek a fia munkahelyén és felszólították, hogy menjen velük a rendőrkapitányságra meghallgatás céljából. A panaszos fia ez ellen tiltakozott, hiszen még nem töltötte be a 18. életévét, és szerette volna, ha jogi képviselő is jelen van a meghallgatásán. Ennek ellenére a rendőrök elvitték, meghallgatták, majd elbocsátották a rendőrségről. Az ügyben érdemi vizsgálatra nem került sor, mert a panaszos a panaszt visszavonta, így a Testület megszüntető állásfoglalást hozott.²¹

A 457/2010. (XI. 10.) sz. állásfoglalás alapjául szolgáló esetben – ahol a panaszos a törvényes képviselői által meghatalmazott rokona útján terjesztette elő panaszát – egy iskolából hazafele tartó és éppen a rendőrség épülete előtt elhaladó kislát – aki az intézkedéskor 14 éves volt – előállítottak, arra való hivatkozással, hogy korábban minden bizonnyal ő karcolt meg egy a rendőrkapitányság előtt parkoló – egyébként az egyik rendőr tulajdonát képező – gépjárművet. Az előállítás időtartamának egy részén a fiú semmilyen hozzátartozója, illetve törvényes képviselője nem volt jelen, a rendőrök az előállítás alatt fényképeket is készítettek a fiú iskolatáskájában lévő tárgyakról, és próbálták őt meggyőzni, hogy ismerje el a terhére rótt cselekményt. Az Rtv. 13. § (2) bekezdése érvényesülését értékelve – miszerint a rendőr köteles a törvény rendelkezésének megfelelően, részrehajlás nélkül intézkedni –, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának Piersask v. Belgium ügyben²² hozott döntését a panaszügyre vetítve a Testület kimondta, hogy az intézkedő r. főtörzsőrmester eljárása nem nyújtott elégséges garanciát ahhoz, hogy kizárhatóak lettek volna a pártat-

²⁰ 2900-105-/1423-7/2010. RP.

²¹ 149/2009 (V. 27.) sz. állásfoglalás

²² 8692/79 (1/10/1982), A53

lanság legitim kételyei. Tudniillik az intézkedő r. főtörzsőrmeister tulajdona volt a megkarcolt gépkocsi, aki a rendőrségi iratok tanúsága szerint feljelentést is tett, azaz az ügyben érintett, tehát elfogult volt. A Testület ezért megállapította, hogy a részrehajlás-mentességgel szemben felmerült kétségek miatt súlyosan sérült a panaszos tisztességes eljáráshoz való joga. A Testület vizsgálata tárgyává tette a panaszos előállításának jogszerűségét, és helytelennek tartotta, hogy a rendőrség a panaszos előállítása mellett döntött. A rendőrség az előállítás alapjaként a bűncselekmény elkövetésének gyanúját jelölte meg [Rtv. 33. § (2) bekezdés b) pontja], amely gyanú a Testület szerint fenn is állt, azonban a rendőrségnek több tényezőt kellett volna mérlegelnie – tekintve, hogy a hivatkozott Rtv.-beli rendelkezés mindössze lehetőségként írja elő az érintett előállítását. A Testület utalt arra, hogy a panaszos az elkövetéskor mindössze 14 éves volt, úgyszintén arra is, hogy az ügyészség azt már korábban megállapította, a rendőrségnek meg kellett volna idéznie a panaszost, a szüleit pedig értesíteni kellett volna a kihallgatásról. A Testület úgy foglalt állást, hogy nem merült fel olyan körülmény, amely az azonnali intézkedést – és előállítást – megalapozta, ezért a panaszos előállítását aránytalannak minősítette, ami sértette a panaszos személyi szabadságát. A panasznak az országos rendőrfőkapitány a 29000-105/780-13/2010. RP. sz., 2010. december 15-én kelt határozatában helyt adott.

Nem állapított meg alapjogsérelmet a Testület azoknak a panaszosoknak az ügyében, akik elővezetésüket és annak során a gyermekeikkel szemben tanúsított rendőri magatartást sérelmezték. A Testület az intézkedéskor és az ügy vizsgálatakor hatályos, a Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról szóló 62/2007. (XII. 23.) IRM rendelet 28. §-ára („elővezetés esetén a gyermekekről történő gondoskodás iránt a rendőr intézkedik”), a Gyermekevédelmi törvény 105. §-ának (2) bekezdésére (az állam a gyámügyi feladatokat a települési önkormányzat jegyzője és a gyámhivatal útján látja el), valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet 2. §-ának (1) bekezdésére (a gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatási ügyekben általános első fokú hatóságként a települési önkormányzat jegyzője jár el) alapozva állapította meg, hogy a rendőrség jogszerűen és a gyermekeknek a lehető legkisebb hátrányt okozva járt el a gyermekekről való gondoskodására irányuló kötelezettségének körében akkor, amikor a szülők bíróságra történő elővezetése során úgy döntött, hogy a három kiskorú gyermek elhelyezése miatt a körjegyzőséggel veszi fel a kapcsolatot.²³

Súlyos alapjogsértésről döntött a Testület amiatt, mert egy rendőr az általános iskola nyolcadik osztályát végző panaszosnak az iskolában, egy tanítási órán hamis

²³ 423/2010. (IX. 29.) sz. állásfoglalás

gyanúsított idézést adott át. A Testület a panasz eljárás során megállapította, hogy a rendőr a panaszos emberi méltósághoz való jogát sértette azzal, hogy egy valós ügy iktatási számát felhasználva valótlan tartalmú hivatalos iratot állított ki és adott át a panaszosnak. Kétséget kizáróan megállapítható volt, hogy a sérelmezett fellépést végrehajtó rendőr az Rtv. 2. §-ában²⁴, valamint az Rtv. 11. § (1) bekezdésében²⁵ foglalt kötelezettségeit megsértette és mindenfajta jogszabályi felhatalmazás hiányában járt el. Az eljáró rendőr a törvény által hivatásánál fogva ráruházott hatalmat arra használta, hogy a panaszosban egy fiktív büntetőeljárás cselekmény kilátásba helyezésével – pedagógiaiainak gondolt célzattal – félelmet, riadalmat keltsen. A sérelem súlyát fokozta az is, hogy a hamis idézés átadására a panaszos osztálytársai előtt került sor, így a rendőr eljárása a panaszos becsületét is csorbította és jó hírnévhez való jogát is sértette. A Testület megítélése szerint a rendőr magatartása ezen túlmenően alkalmas volt a büntető igazságszolgáltatás komolyságába és a rendőrség megfelelő működésébe vetett állampolgári bizalom megrendítésére is, hiszen azt a benyomást keltette, hogy a büntetőeljárás nem több, mint fegyelmezési célzattal igénybe vehető „drámapedagógiai” eszköz, amelyet a rendőr – ha szükségesnek látja – akár általános iskolások megfegyelmezése érdekében is alkalmazhat.²⁶ Az országos rendőrfőkapitány a panasznak határozatában – a Testület állásfoglalásával minden tekintetben egyetértve – helyt adott.²⁷

Különleges esetet vizsgált a Testület a 300/2011. (X. 26.) sz. állásfoglalásában. A panaszbeadvány szerint a panaszos és családja – köztük egy 5, 10, és egy 13 éves kiskorú gyermek – előállítására került sor amiatt, mert a panaszos mosógépben kimosott és ezáltal elszíneződött bankjegyeket kívánt a postán beváltani, aminek következményeként a postai alkalmazott rendőri segítséget hívott. A postára kikerülő rendőrök a panaszos és felesége előállítása mellett, biztonsági intézkedés keretében²⁸, a gyermekek rendőrkapitányságra történő beszállításáról döntöttek, amelyet többórás várakozás követett. A Testület a panaszos előállításának indokolatlan és jogszerűtlen voltára tekintettel a gyermekekkel szembeni intézkedést már önmagá-

²⁴ Rtv. 2. § (1) bekezdés 2. mondata: a rendőrség tiszteletben tartja és védelmezi az emberi méltóságot, óvja az ember jogait.

²⁵ Rtv. 11. § (1): A rendőr köteles a szolgálati beosztásában meghatározott feladatait a törvényes előírásoknak megfelelően teljesíteni, az előjárója utasításainak – az e törvényben foglaltak figyelembevételével – engedelmeskedni, a közbiztonságot és a közrendet, ha kell, élete kockáztatásával is megvédeni.

²⁶ 180/2011 (VI. 22.) sz. állásfoglalás

²⁷ 29000/105/367/8/2011. RP.

²⁸ Amelynek alapja a rendőrségi iratok szerint az Rtv. 37. § (1) bekezdés a) pontja volt: A rendőr az önvészélyes állapot vagy a személyeket, illetőleg az anyagi javakat közvetlenül fenyegető veszélyhelyzet megszüntetése érdekében megteszi a veszélyhelyzet elhárításához, megszüntetéséhez haladéktalanul szükséges, a feladatkörébe tartozó intézkedéseket.

ban is jogsértőnek találta, ami által sérült a gyermekek személyi szabadsághoz, emberi méltósághoz és testi, lelki egészséghez való joga, amely sérelmet súlyosbító körülményként értékelte a gyermekek kiskorúságának tényét. Hiszen egy ilyen jellegű intézkedés – úgy, hogy ráadásul az több órán keresztül zajlott – felmérhetetlen károkat okozhat a gyermek személyiségében, és hátrányosan hathat a személyiség fejlődésére is. A Testület hozzátette azt is: még ha a panaszossal szemben fenn is állt volna bűncselekmény elkövetésének olyan fokú gyanúja, amely az előállítását indokolttá tette volna, akkor – figyelemmel a három kiskorú gyermek jelenlétére is – sem lett volna arányosnak tekinthető mindkét felnőtt korú személy előállítása, így a gyermekekkel szemben a biztonsági intézkedés foganatosítása.

A Testület elfogadhatatlannak tartotta azon tényt is, hogy a három gyermeket gyermekülés alkalmazása nélkül szállították a rendőrségre. A rendőrségi iratokban ennek cáfolatára uraló adatot a Testület nem talált, ezért addigi tapasztalata alapján megállapította, hogy a rendőrségi gépkocsikhoz gyermekülés – illetve az ahhoz szükséges ISOFIX bekötési lehetőség – jellemzően nincs rendszerezítve. Emiatt a gyermekek oldalán egy további alapjogi jogsérelemről, azaz a testi épséghez való jog megsértéséről döntött. Összességében pedig a Testület úgy foglalt állást, hogy a sérelem súlyossága miatt állásfoglalását az országos rendőrfőkapitánynak küldi meg.

Rendőri intézkedésben közvetve érintett gyermek

2008 nyarán a rendőrség egy körözött bűnelkövető elfogása érdekében akciót tervezett, szervezett és hajtott végre Budapesten. Hajnali 2–3 óra körül dörömböltek az épület ajtaján és rendőrségi kiáltásokkal jelezték kilétüket. Ezt követően felemelt kézzel kiharancsolták a család tagjait, melynek során egy 10 és egy 13 éves leánygyermekre, az akció során a másik házban egy 9 éves gyermekre, míg a harmadik házban egy 14 éves fiúgyermekre fegyvert fogtak, mely fegyverek tűzkész állapotban voltak. A panaszosok sérelmezték azt is, hogy őket és családjaikat – közte a gyermekeket – hosszú ideig térdre kényszerítették, térdeltették, amit kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmódként éltek meg. A Testület mindhárom panasz esetében súlyos fokú alapjogsérelemet állapított meg. A rendőrség a büntetett előéletű elkövetőt ezen akció keretében nem fogta el, mert az átvizsgált épületekben ez idő tájt nem tartózkodott.²⁹

A 496/2010. (XII. 1.) sz. állásfoglalás alapjául szolgáló panaszban kifogásolta a panaszos a lakásában, hajnali órákban foganatosított rendőri intézkedést és az azt

²⁹ 118/2008 (X. 21.) sz. állásfoglalás

követő eseményeket. A panaszos előadta, hogy az intézkedés során erőteljes hangon többször megkérdezték tőle, hogy ki tartózkodik még a lakásban. A panaszos közölte, hogy a belső szobában alszik 14 éves neveltlánya, mire az egyik rendőr bement és felébresztette a gyermeket, majd pedig kikísérte a konyhába. Neveltlányának végig kellett néznie, ahogy a panaszost a folyosón továbbra is két rendőr tartja a falhoz szorítva. A panaszost előállították, ugyanakkor neveltlánya egyedül maradt a lakásban, róla semmilyen formában nem gondoskodtak a rendőrök. A kiskorú gyermeket érintő kifogással összefüggésben a fentiekben már hivatkozott Rtv. 2. § (1) bekezdése mellett a vizsgálat alapját az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény 8. cikke képezte. Ezen cikk szerint mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

A rendőrség, szemben a panaszos állításával, arról tájékoztatta a Testületet, hogy a panaszos neveltlánya a rendőri intézkedés megkezdésekor a szobájában tartózkodott felöltözve, akit a lakás átvizsgálása során átkísértek a lakás konyhájába, miközben a panaszost a lakás nappali szobájába kísérték. A lány az intézkedésről akkor szerzett tudomást, amikor az intézkedők a lakás átvizsgálása során őt szobájából a konyhába kísérték. A rendőrség megjegyezte, hogy a panaszos neveltlányának szobájából nem is lehet a folyosóra kilátni. A rendőrség hozzátette azt is, hogy a panaszos neveltlánya a házkutatás során „nem érezte magát kellemetlenül, nyugodtan viselkedett, együttműködő volt”. A Testület a kérdést illetően úgy foglalt állást, hogy az egymásnak ellentmondó bizonyítékok miatt nem volt megállapítható a panaszos emberi méltóságához való jogának sérelme, illetőleg a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogának sérelme amiatt, hogy a testi kényszert kiskorú neveltgyermeké szeme láttára foganatosították.

A 498/2010. (XII. 1.) sz. állásfoglalásában a rendőrök intézkedési kötelezettségének fennállását és teljesítését vizsgálta a Testület azon panaszügy kapcsán, amely alapjául szolgáló beadványban a panaszos előadta, hogy gyermekeit az édesapjuk a nap folyamán az ő tudta nélkül magával vitte, ezért a rendőrség segítségét kérte abban, hogy a gyermekeket visszakapja. A Testületnek a konkrét esetben egyrészt vizsgálnia kellett azt, hogy a panaszos előadása, illetve a rendőrség tudomására jutott további információk alapján fennállt-e valamely jogellenes cselekmény elkövetésé-

nek olyan fokú gyanúja, amely a rendőrség intézkedési kötelezettségét megalapozta, továbbá azt is, hogy az intézkedő rendőr megtett-e mindent, amire az eljárására irányadó normák felhatalmazták és kötelezték annak érdekében, hogy a panaszos sérelmeit orvosolja. A Testület arra a következtetésre jutott, hogy a hatályos jogszabályok alapján a rendőröknek nem volt sem felhatalmazásuk, sem kötelezettségük arra, hogy a gyermekek elhelyezéséről döntsenek, vagy a panaszos kérésének eleget téve fellépjenek azért, hogy őket az anyának visszaadják, tehát a rendőrségnek intézkedési kötelezettsége a konkrét helyzetben nem állt fenn. Ugyanakkor a Testület megállapította, hogy az eljáró rendőr nem megfelelően tett eleget a segítségnyújtási és tájékoztatási kötelezettségének, ami által sérült a panaszos tisztességes eljáráshoz való joga, az alábbiak szerint.

Aggályosnak találta a Testület, hogy az eljáró rendőr – eleget téve az apa erre irányuló kérésének – nem adott a gyermekek hollétéről felvilágosítást a panaszosnak. Mivel az apához hasonlóan a panaszos szülői felügyeleti joga sem szünetelt a kérdéses időpontban, megillette őt a gyermekekkel való kapcsolattartás joga, amelynek gyakorlásához a gyermekek hollétének ismerete elengedhetetlenül fontos. Így ennek az információnak a visszatartása a Testület megítélése szerint a rendőrt terhelő segítségnyújtási és felvilágosítási kötelezettség megsértését jelentette. Szintén e kötelezettség sérelmét valósította meg a rendőr, amikor a panaszos bejelentésének jegyzőkönyvezését megtagadta. A Testület elfogadta azt a panaszosi állítást – amelyet tanúkkal is igazolni tudott –, hogy kérése ellenére semmilyen formában nem volt hajlandó a rendőrség rögzíteni azt a tényt, hogy ő tőlük segítséget kért. Minthogy a későbbi gyermekelhelyezés szempontjából fontos lehet az a körülmény, hogy a panaszos volt élettársa a panaszossal való egyeztetés nélkül vitte el és vette magához a gyermekeket, a panaszosnak teljes mértékben méltányolható jogi érdeke fűződött az általa kért jegyzőkönyv felvételéhez. Ezért a Testület megítélése szerint az Rtv. 24. § (1) bekezdése, valamint az Rtv. 2. §-ában foglalt általános jogvédelmi kötelezettsége alapján a rendőrség köteles lett volna a panaszos bejelentését jegyzőkönyvben rögzíteni. A Testület állásfoglalását az országos rendőrfőkapitánynak megküldte – mivel több vonatkozásban súlyos alapjogsérelmet látott igazoltnak megállapítani –, aki a panaszt minden tekintetben elutasította.³⁰

Érintettség „másképp” – várandós nővel szembeni rendőri intézkedés

2008 májusában egy családi házban lévő otthonában beszélgetett a panaszos a barátjánőjével, aki arra lett figyelmes, hogy a kerítésen egy maszkos ember ugrott át, majd

³⁰ 29000-105/568- 8/2010. RP.

többen is követték. Ekkor kimentek a házból és azt tapasztalták, hogy 5–6 fekete ruhás, maszkos, felfegyverkezett személy megy a ház felé, akik kiabálva felszólítottak mindenkit, hogy jöjjenek ki a házból és felemelt kézzel álljanak a fal mellé. A panaszos a felszólításra felhúzta a pulóverét és a hasára mutatva mondta, hogy 6 hónapos terhes. Erre azt a választ kapta, hogy „Kuss, álljon a falhoz”. Közben a panaszos kutyája is észlelte az idegeneket, de a rendőrök gázspray-vel lefűjták, majd bementek a házba. A kutya követte őket, és odabent ismét lefűjták a könnygázzal. Amikor kijöttek a lakásból, közölték, hogy kit keresnek. A panaszos elmondta, hogy nem régen vették a házat és a keresett személyt nem ismeri. A rendőrök felszólították, hogy mutassa meg az ingatlan adás-vételi szerződését, de a panaszos nem volt hajlandó bemenni a könnygázzal befűjt lakásba, mert félt, hogy saját, illetve magzata egészségének árthat. A panaszos azt sérelmezte az eljárás során, hogy nem voltak tekintettel az intézkedést foganatosító rendőrök az állapotára, nem kérdezték meg tőle, hogy nem sérült-e meg, illetve, hogy van-e szüksége orvosra. A ház átkutatása során a panaszos állítása szerint 150–200 ezer forint kár keletkezett, melynek megtérítését kérte. Az ügyben a Testület enyhe fokú alapjogsérelmet állapított meg.³¹

Hatásköre hiányát állapította meg a Testület abban az ügyben, amelyben a panaszosok egy folyamatban levő büntetőeljárásban foganatosított kényszerintézkedések (házkutató, lefoglalás) tényét és annak végrehajtási módját, így mások mellett azt sérelmezték, hogy pszichikai kényszer alkalmazásával, a panaszos védtelen, 6 hónapos állapotos felesége megrögzöttével hajtották végre a házkutatást. Figyelemmel a Testület hatáskörét szabályozó rendelkezésekre, így arra, hogy büntetőeljárás kérdésekben döntési jogköre nincsen, a Testület a hatásköre hiánya miatt elutasította a panaszt.³²

A 340/2010. (VI. 16.) sz. állásfoglalásában a 7 hónapos várandós panaszos előállításának jogszerűségét és annak körülményit értékelte. Megállapította, hogy a panaszos magánlakásban történő elfogása és előállítása – elfogatóparancs alapján – indokolt volt; a rendőrségre történő beszállítása során történt telefonkikapcsolást a Testület a nyomozás érdekében indokoltnak tekintette, elfogadta továbbá a rendőrség azon érvelését is, hogy az álló rendőrségi gépjármű motorját a hideg időjárás miatt, a panaszos nő érdekében járatták, illetve a rendőrautó vezetése során a rendőrök nem veszélyeztették a panaszos életét, testi épségét. Ugyanakkor a panaszos előállításának 8 órát meghaladó időtartamát indokolatlannak, az átvizsgálásra alkalmas zárt helyiség biztosításának hiányát emberi méltóságot sértőnek találta. Annak kapcsán pedig, hogy a panaszos két alkalommal is jelezte terhes-

³¹ 111/2008 (X. 21.) sz. állásfoglalás

³² 55/2010. (II. 24.) sz. állásfoglalás

ségével kapcsolatosan panaszait (feszülés, görcsölés), az Rtv. 18. § (2) bekezdése második mondata alapján, miszerint „a sérült, beteg vagy más okból sürgős orvosi ellátásra szoruló fogvatartottat orvosi ellátásban kell részesíteni”, arra a következtetésre jutott, hogy a rendőrség jogszerűtlenül járt el akkor, amikor a panaszos orvosi ellátásáról nem gondoskodott. A rendőrségi érvelés szerint az intézkedő rendőrök a panaszost nyilatkoztatták arról, hogy terhessége miatt – az előállítás fogatosítása során – veszélyeztetve lesz-e az állapota, illetve, hogy veszélyeztetett terhes-e, amire nemmel felelt. A rendőri jelentésekben és a panaszos által aláírt nyilatkozatban az szerepelt, hogy a panaszosnak az előállítás során sérülése nem keletkezett, folyamatos kezelést és orvosi felügyeletet igénylő betegsége nincs. A rendőrség ezen információk alapján úgy érvelt, hogy nem állt fenn további intézkedési kötelezettsége a panaszos vonatkozásában. A Testület ezzel szemben rámutatott arra, hogy a vonatkozó jogszabályi rendelkezések nem a fogvatartott kérésétől teszik függővé az orvosi ellátás kötelező voltát, hanem azt kell vizsgálni, hogy az érintett személy arra rászorul-e. Ezen érvelés alapján pedig úgy ítélte meg az adott ügyet, hogy a panaszos előrehaladott terhes állapotára figyelemmel, a fogvatartás okozta izgalom miatt kialakult állapot (görcsölés, has keményedése) miatt mindenképpen szükségesnek mutatkozott az orvosi ellátás biztosítása. A Testület megállapítása szerint a rendőri mulasztással összefüggésben sérült a panaszos testi épséghez és egészséghez való joga. Az országos rendőrfőkapitány a panaszt egyrészt – az élethez és testi épséghez, valamint egészséghez való jogot illető kifogások kapcsán is – elutasította, másrészt a személyi szabadsághoz való jog sérelme tekintetében annak helyt adott.

A várandós nőkkel szemben fogatosított intézkedések során minden esetben kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy ők a várandóságukból adódóan fokozottan sebezhetőek, érzékenyebbek.

V. Összegzés

Mint a fentiekből látható, számos esetben fordul elő, hogy kiskorúak, gyermekkorúak válnak érintettjévé a rendőri intézkedéseknek, melyek veszélye abban rejlik, hogy nem tudni, milyen traumát okoz, milyen sebet ejthet mindez a lelkükben. Számptalan egyszerű kérdés merül fel. Hogyan éli meg egy gyermek adott pillanatban a rendőri intézkedést? Mennyi idő alatt és egyáltalán fel tudja-e dolgozni az így átélteket? Hogyan kerülhető el a gyermeki részvétel? És még sorolhatnánk... Nyilvánvaló, hogy egyre több fórumon kitüntetett figyelmet kell szentelni a gyermekkorúakra és a gyermekek jogainak érvényesítésére. Az állam és a családok szerepe elsődleges, de fontos az is, hogy a társadalom minden szereplője – így egy rendőri

intézkedés során az eljáró rendőr is – megkülönböztetett figyelembe részesítse a gyermekeket. Különösen kiemelt szerepe van az oktatásnak, azaz, hogy olyan hivatásos állományú rendvédelmi dolgozókat képezzenek ki, akik tevékenységüket nemcsak a tágabb értelemben vett emberi jogokra, hanem a gyermekjogokra is tekintettel látják el.